

Aldona Nawój-Śleszyński

Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego a populacja więzienna

Enforcement of a punishment outside a prison in the electronic surveillance system and influence on the inmate population

Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego jest instytucją pożyteczną, służyć może ograniczaniu rozmiarów populacji więziennej, kształtowaniu bardziej komfortowych (humanitarnych) warunków odbywania kary pozbawienia wolności na powierzchni celi mieszkalnej większej niż 3 m², redukcji negatywnych psychospołecznych skutków izolacji więziennej oraz obniżeniu kosztów wykonywania kary pozbawienia wolności. Nie rozwiąże jednak w Polsce problemu redukcji populacji więziennej i ukształtowania jej do rozmiarów zbliżonych do średnich wartości, które występują w krajach Rady Europy, albowiem instytucja ta nie została zagospodarowana w sposób optymalny.

Słowa kluczowe: system dozoru elektronicznego, wykonywanie kary pozbawienia wolności, populacja więzienna, przeciwdziałanie przeludnieniu więziennemu, współczynnik prizonizacji.

Enforcing a prison sentence outside of prison in the electronic surveillance system is a useful facility that can serve to limit the size of the prison population. This facility can also help create more comfortable (humane) conditions for serving prison sentences in living cells larger than 3 m², reduce the negative psychosocial effects of prison isolation and reduce the cost of incarceration. However, this institution will not solve the problem of reducing the prison population in Poland and reducing it

to sizes similar to the averages that occur in the countries of the Council of Europe, since this institution has not been used optimally.

Key words: electronic supervision system, imprisonment, reduction of the prison population, prevention of prison overcrowding, prison population rate.

Wstęp

Dozór elektroniczny w polskim systemie prawnym jest obecnie wykonywany do wykonywania niektórych instytucji prawa karnego i prawa karnego wykonawczego, tj. kary pozbawienia wolności, środków karnych i środków probacyjnych. Najwcześniej został zastosowany w postaci wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (dalej: SDE). Wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE miało służyć przeciwdziałaniu przeludnieniu zakładów karnych poprzez redukcję populacji, wobec której była wykonywana kara pozbawienia wolności w tradycyjnej jednostce więziennej w następstwie skierowania części skazanych na krótkoterminowe zasadnicze kary pozbawienia wolności i zastępczą karę pozbawienia wolności poza teren zakładu karnego i wykonywanie ich w SDE. W związku z tym rodzi się pytanie, czy tą drogą poprzez alternatywny sposób wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego zostały zredukowane rozmiary populacji osób pozbawionych wolności i rozwiązane zostały problemy przeludnienia więziennego, które pojawiło się w polskim systemie penitencjarnym na początku XXI wieku? Przeludnienie było skutkiem wzrostu populacji różnych grup osób pozbawionych wolności, tj. skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych. W latach 2009-2020 średniorocznie populację więzienną w Polsce stanowiło 89,5% skazanych na karę pozbawienia wolności, 9,5% tymczasowo aresztowanych, 1% ukaranych. Rozmiary populacji więziennej w Polsce mierzone współczynnikiem prizonizacji są duże. Polska znajdowała się w 2020 r. w czołówce 47 państw Rady Europy, które posiadały najwyższe współczynniki prizonizacji. Nasze państwo w 2020 r. znajdowało się na siódmym miejscu ze współczynnikiem prizonizacji 195,3; wyprzedzała nas tylko Turcja (357,2), Rosja (356,1), Czarnogóra (263,8), Litwa (219,7), Azerbejdżan (208,7), Czechy (196,8). Przywołany współczynnik dla prizonizacji Polski

odbiegał od średniego współczynnika krajów Rady Europy, który w 2020 r. wynosił 124¹. Populacja więzienna dużych rozmiarów skutkuje wieloma negatywnymi zjawiskami w społeczności więziennej, które negatywnie rzutują na efektywność procesu resocjalizacji, utrudniają przygotowanie skazanych do wolności, wpływa na ekonomiczne koszty wykonywania kar kryminalnych za murami więzienia, niekiedy jest przyczyną przeludnienia więziennego. Egzystencja człowieka w przeludnionym więzieniu narusza jego prawa do wolności, od tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, które jest jednym z podstawowych praw człowieka. Te fakty sprzyjały poszukiwaniu alternatywnych sankcji karnych za zachowania zabronione prawem. Na przełomie XX-XXI wieku ONZ, jak i Rada Europy zachęcały państwa członkowskie do rozwijania w ramach własnych systemów prawnych środków o charakterze nieizolacyjnym, aby w ten sposób ograniczyć stosowanie kary pozbawienia wolności². Odpowiedzią ustawodawcy polskiego na te zalecenia jest przepis art. 58 k.k. ustanawiający zasadę *ultima ratio* dla kary pozbawienia wolności³. Blisko dziesięć lat później, bowiem 30 marca 1999 r. Komitet Ministrów Rady Europy przyjął Rekomendację nr R(99)22 dotyczącą przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej⁴, w której zaleca rządów państw członkowskim przegląd ustawodawstwa i praktyki w odniesieniu do przeludnienia w więzieniach i wzrostu populacji więziennej. W rekomendacji zostało wymienionych pięć praktycznych zasad, których realizacja przyczynić się miała do kontroli populacji więziennej. Ponadto w rekomendacji zostały omówione środki, których stosowanie na różnych etapach wymiaru sprawiedliwości karnej mogły ograniczyć stosowanie kary pozbawienia wolności i sankcji związanych z pozbawieniem wolności. Rekomendacja R(99)22 zaleca wprost stosowanie dozoru elektronicznego jako jednego ze sposobów zmniejszania liczby osób pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych⁵. Zasady zawarte

¹ Council of Europe Annual Penal Statistics –SPACE I 2020, <https://wp.unil.ch/space/space-i/annual-reports/> (dostęp: 7.09.2021).

² *Wzorcowe Reguły Minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące środków alternatywnych wobec pozbawienia wolności. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/110. przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 14.12.1990 r.*, „Archiwum Kryminologii” 1994, t. XX, s. 193-195.

³ M. Szewczyk, *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, [w:] Krajewski K. (red.) *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga Jubileuszowa Z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Oficyna Wydawnicza a Wolters Kluwer business, Warszawa 2017 r., s. 105.

⁴ „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr 72-73, s. 131-137.

⁵ Por. R. Pelewicz, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego i praw człowieka*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 73.

w załączniku do Rekomendacji R(99)22 stanowią wzorce, standardy postępowania dla państw członkowskich Rady Europy w rozwiązywaniu problemów przeludnienia więziennego i wzrostu populacji więziennej. Według oceny przeprowadzonej ponad dziesięć lat później od ogłoszenia Rekomendacji R(99)22 Polska do porządku prawnego wprowadziła szereg rozwiązań, które zalecała ta właśnie rekomendacja⁶. W praktyce jednak problem przeludnienia rozwiązywany był poprzez zwiększanie pojemności więzień⁷, a populacja więzienna w latach 2009-2020 kształtowała się na wysokim poziomie w stosunku do państw Rady Europy. Dopiero po 2015 r. współczynnik prizonizacji osiągnął wartość poniżej 200, jednak Polska nadal posiadała wysoki wskaźnik populacji więziennej.

Rekomendacja nr R(99)22 – jak już wspomniano – po raz pierwszy wprost zalecała stosowanie dozoru elektronicznego jako jednego ze sposobów zmniejszenia liczby pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych. Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego stanowi już tradycję w polskim systemie penitencjarnym. Instytucja ta jest przedmiotem licznych publikacji, skrajnych ocen, jako środka zwalczania przeludnienia więziennego, redukcji populacji, oraz jej walorów resocjalizacyjnych i walorów związanych z pomniejszeniem kosztów uwięzienia. Brak jednak w literaturze przedmiotu odpowiedzi na następujące pytania: w jakim stopniu w następstwie stosowania SDE zmniejszyła się populacja skazanych odbywających karę w tradycyjnym więzieniu, jaki jest potencjał redukcji populacji więziennej przy pomocy SDE, czy stosowanie SDE ma wpływ na zmniejszenie stosowania kar krótkoterminowych i w jakim stopniu?

⁶ A. Nawój-Śleszyński, *Problem przeludnienia więzień w Polsce w świetle Rekomendacji Nr R(99) 22 Rady Europy z 30 września 1999 r.* „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81, s. 5-32.

⁷ Np. „Program pozyskiwania 17 000 miejsc w jednostkach organizacyjnych więziennictwa w latach 2006-2009”.

II. Geneza stosowania dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w Polsce

Wykorzystanie dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego nie stanowiło odpowiedzi na postulaty organizacji międzynarodowych oraz krytyki preferowania izolacyjnych sankcji karnych i niezastępowania ich alternatywnymi sankcjami karnymi za czyny zabronione prawem. Podstawowym motywem wprowadzenia dozoru elektronicznego do systemu prawnego w Polsce była pilna potrzeba rozwiązania problemu przeludnienia zakładów karnych i aresztów śledczych poprzez redukcję populacji więziennej. Długotrwałe przeludnienie w Polsce rozpoczęło się w 2000 r. Jednym z impulsów do podjęcia prac nad trybem wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego poza zakładem karnym były raporty komisarzy praw człowieka po wizytach w latach 2002 i 2006, w których wskazywano, że władze polskie powinny poważnie rozważyć wprowadzenie stosowania alternatywnych kar wobec kary pozbawienia wolności⁸. Przeludnienie więzienne w Polsce było monitorowane już od samego początku pojawienia się tego fenomenu w polskim systemie penitencjarnym, zarówno przez polskie organizacje pozarządowe (organizacje strażnicze), Rzecznika Praw Obywatelskich, organizacje międzynarodowe m.in. Europejski Komitet do spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT), Helsińską Fundację Praw Człowieka (HFPC). Kolejne lustracje w Polsce przez CPT (począwszy od 1996 r.) w zakresie przestrzegania praw więźniów, w tym prawa do powierzchni mieszkalnej, były negatywne. W sprawozdaniach CPT zwracał uwagę na nieustanne naruszanie obowiązującej w Polsce normy powierzchni mieszkalnej 3 m², oraz na to, że jest ona za niska i powinna wynosić 4 m² na osobę. Po raz pierwszy postulat zwiększenia powierzchni celi mieszkalnej pojawił się w sprawozdaniu CPT z lustracji jednostek penitencjarnych do rządu polskiego już w 1996 r., do dziś nie został zrealizowany. Wprowadzenie dozoru

⁸ E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, E. Jurgielewicz-Delegacz, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego – możliwości i perspektywy*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego. Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Pracownia Wydawnicza „EISet”, Olsztyn 2015, s. 391-392.

elektronicznego do systemu penitencjarnego miało na celu zmniejszenie populacji więziennej⁹. Z jednej strony ta propozycja znalazła zwolenników, niekiedy skrajnych entuzjastów, którymi byli twórcy projektu ustawy z 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, którzy zakładali, że w tym systemie może zostać objętych nawet 20 000 osób, z drugiej strony według niektórych autorów zastosowanie dozoru elektronicznego do redukcji populacji więziennej oraz rozwiązywania problemów związanych z przeludnieniem więziennym nie nadaje się¹⁰. Oceny pierwszych projektów ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego dokonał ówczesny Rzecznik Praw Obywatelskich Jan Kochanowski, stwierdzając, iż objęcie monitoringiem elektronicznym 20 000 skazanych i ułatwienie w ten sposób rozwiązania problemów z przepełnionymi zakładami karnymi w obliczu zbliżającej się zapaści polskiego systemu penitencjarnego jest czymś w rodzaju szerokiej, choć ukrytej amnestii¹¹. W literaturze przedmiotu można spotkać stanowiska pośrednie (umiarkowane), według których dozór elektroniczny powinien być jednym ze sposobów rozwiązania problemu przeludnienia, lecz nie może być sposobem jedynym¹², nie powinien być jedynym i najważniejszym środkiem przeciwdziałania przeludnieniu¹³. Polska, będąc pod presją problemów z przeludnieniem i jego negatywnych skutków, podjęła szereg działań. Dominującymi były programy proinwestycyjne mające na celu powiększenie pojemności zakładów karnych poprzez budowę nowych obiektów oraz rozbudowanie istniejących z udziałem sektora prywatnego (były one podstawowym sposobem rozwiązania problemu przeludnienia więziennego). Na uwagę zasługuje fakt, że w tym okresie pojemność jednostek penitencjarnych powiększano poprzez przystosowanie do wymogów mieszkalnych m.in. świetlic więziennych, pomieszczeń izby chorych, cel przejściowych itd.

⁹ D. Sielicki, *Elektroniczne monitorowanie przestępców – nowa alternatywa pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2005, nr 47, s. 15.

¹⁰ K. Krajewski, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego a rozmiary populacji więziennej w Polsce*, [w:] W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 196.

¹¹ A. Sadło-Nowak, *System elektronicznego dozoru jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] A. Nawój-Śleszyński, J. Łuczak (red.), *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017, s. 91.

¹² A. Dziubińska, *System dozoru elektronicznego w świetle przepisów prawa, danych statystycznych oraz raportu Najwyższej Izby Kontroli*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 87, s. 65.

¹³ R. Pelewicz, *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego i praw człowieka*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 73.

Jednym ze sposobów rozwiązywania problemów przeludnienia więziennego było podjęcie przedsięwzięć mających na celu wykorzystanie monitoringu elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego. Inicjatywa ta nie wyszła ze strony rządu, lecz ze strony poselskiej. Proces ten zainicjował pierwszy projekt ustawy złożony do Sejmu 2 lutego 2005 r. Prace nad ustawą o dozorze elektronicznym trwały zbyt długo. Pomiędzy złożeniem pierwszego projektu ustawy a uchwaleniem pierwszej wersji ustawy z 7 września 2007 r. i jej wejściem w życie 1 września 2009 r. minęło blisko 5 lat. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego¹⁴ wprowadza do porządku prawnego instytucję prawa karnego wykonawczego pozwalającą na wykonywanie kary pozbawienia wolności poza jego obrębem. Instytucja ta ma już trwałą pozycję wśród nowoczesnych środków penalnych. Model wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie ulegał zmianom. Instytucja ta budziła i nadal budzi duże zainteresowanie nauki, jest przedmiotem ciągłej analizy i oceny jej przydatności do celów, dla których została powołana, tj. redukcji populacji więziennej, zmniejszenia jej rozmiarów, przeciwdziałania przeludnieniu więzień.

III. Kształtowanie modelu selekcji i doboru skazanych do wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego

Pierwotny model wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego został zawarty w ustawie z 7 września 2007 r., która później była modyfikowana kolejnymi nowelami. Ustawa weszła w życie 1 września 2009 r. i obowiązywała do 30 czerwca 2015 r., została uchylona ustawą z 20 lutego 2015 r., która weszła w życie 1 lipca 2015 r.¹⁵ Ustawa ta miała charakter epizodyczny i eksperymentalny, doświadczenia z jej funkcjonowania miały się przyczynić do zbudowania optymalnego modelu, poprzez który można będzie realizować zadania i cele przypisane tej instytucji. Z dniem 1 lipca 2015 r. dozór elektroniczny wykorzystywany

¹⁴ Dz.U. z 2007 r. Nr 91, poz. 1366.

¹⁵ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).

w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego stracił swój eksperymentalny charakter i stał się instytucją prawa karnego materialnego i wykonawczego¹⁶. Na podstawie ww. ustawy dozór elektroniczny stał się elementem wykonywania kary ograniczenia wolności i zniknął z przepisów dotyczących wykonywania kary pozbawienia wolności¹⁷. Po upływie 9 miesięcy na podstawie ustawy z 11 marca 2016 r.¹⁸ z dniem 15 kwietnia tego roku nastąpił powrót do rozwiązania, w którym to dozór elektroniczny jest wykorzystany w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego.

Niezależnie od prób wyeliminowania wykorzystania dozoru elektronicznego w wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego przez niedługi zresztą czas po tym okresie instytucja ta ulegała zmianom, kształtowany był coraz doskonalszy jej model. W moich rozważaniach będą mnie interesować te rozwiązania prawne, których celem było dążenie do objęcia tym systemem jak największej liczby więźniów, aby w konsekwencji pomniejszyć populację osób pozbawionych wolności.

W polskim porządku prawnym SDE był realizowany w dwóch fazach. Pierwsza faza na podstawie ustawy z 7 września 2007 r. obejmowała lata od 1 września 2009 r. do 30 czerwca 2015 r. Po tej dacie była przerwa w jego stosowaniu, po której nastąpiła faza druga, w której wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego było realizowane na podstawie Rozdziału VIIa Kodeksu karnego wykonawczego, który został dodany do k.k.w. ustawą z 11 marca 2016 r.¹⁹, która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r. Kształtowanie się modelu wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE w tych dwóch okresach zmierzało – jak już wspomniałam – do objęcia tym systemem jak największej liczby więźniów, przy zachowaniu ostrożności, pewności, że ta forma wykonania kary najlepiej spełni swoją funkcję i zadania.

¹⁶ R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1, s. 6.

¹⁷ K. Mamak, *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 3, s. 9.

¹⁸ Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 31 marca 2016 r., poz. 428).

¹⁹ Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2016 r., poz. 428).

U podstaw koncepcji zbudowania modelu wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego tkwił optymizm, przeświadczenie, że tą drogą zostanie rozwiązany problem przeludnienia więziennego. Wykonywanie kar krótkoterminowych poza terenem zakładu karnego wzięło się, być może, z przekonania, że ten system "pochłonie", jeśli nie wszystkich to większość skazanych na kary krótkoterminowe odbywających karę w tradycyjnym więzieniu. Za takim rozumowaniem przemawiało projektowanie pojemności systemu dozoru elektronicznego, w którym miała być wykonywana kara pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego, bowiem z uzasadnień do projektów ustaw wprowadzających wykonywanie pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego wynika, że prognozowano, iż ta pojemność będzie wynosiła 20 000 miejsc (projekt poselski), bądź 15 000 miejsc (projekt rządowy)²⁰. Miała to być pojemność docelowa. Z danych statystycznych wynika, że w 2010 r. z systemu dozoru elektronicznego mogłoby korzystać 23 616 osób, biorąc pod uwagę tylko przesłankę formalną w postaci wymiaru kary nieprzekraczającej roku oraz odbywających zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. W tym jednak roku z tej liczby tylko 423 osoby odbywały karę w SDE, co stanowiło 1,79% całej grupy skazanych na karę krótkoterminową. Dziesięć lat później według tej samej przesłanki formalnej do SDE kwalifikowało się 26 320 osób, w rzeczywistości w tym systemie odbywało karę 4873 skazanych, tj. 18,3% z całej grupy skazanych formalnie kwalifikujących się do tego systemu²¹. Trzeba również pamiętać, że rzeczywista pojemność SDE powiększała się z roku na rok od 500 miejsc w dniu 31 sierpnia 2009 r. do 15 000 w dniu 1 stycznia 2017 r.²².

Rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami, rozbudową pojemności SDE a rzeczywistą liczbą osób skazanych na krótkoterminowe kary i kary zastępcze wyzwołyły potrzebę modernizowania modelu wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE, w szczególności selekcji skazanych do tego systemu. Zmiany podstaw prawnych kierowania skazanych do SDE szły w wielu kierunkach. Dążono do rozszerzenia zakresu podmiotowego

²⁰ S. Lelental, *Zakres podmiotowy i koszty stosowania dozoru elektronicznego*, [w:] T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015, s. 159.

²¹ Dane na podstawie Rocznej Informacji Statystycznej (za rok 2000 i 2010), <https://www.sw.gov.pl/stro-na/statystyka-roczna> (dostęp: 27.09.2021).

²² K. Baranowska, A. Turczak, *Dozór elektroniczny dla bezwzględnej kary pozbawienia wolności*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość...*, s. 423.

stosowania SDE, powiększania pojemności SDE i sprawności systemu organizacyjnego i technicznego systemu, starannego doboru skazanych do SDE oraz kształtowania treści wykonywania kary w SDE tak, aby sprzyjały realizacji celów wykonywania kary pozbawienia wolności, o których mowa w art. 67 § 1 k.k.w., ponieważ cel ten jest taki sam niezależnie od tego, czy kara jest wykonywana w tradycyjnym zakładzie karnym, czy w izolacji „dozorowanej” przez monitoring elektroniczny.

W okresie funkcjonowania instytucji wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE w polskim systemie penitencjarnym obserwuje się tendencje powiększania liczby potencjalnych kandydatów do tego systemu. Pierwotnie według ustawy z 7 września 2007 r. sąd penitencjarny mógł zezwolić na odbywanie kary pozbawienia wolności skazanemu na karę nieprzekraczającą 6 miesięcy w SDE, skazanemu na karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą roku, jeżeli czas pozostały do odbycia kary nie przekraczał 6 miesięcy oraz skazanemu, wobec którego orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe. Cytowana ustawa ogranicza udzielanie zezwolenia na odbywanie kary w SDE za przestępstwa umyślne lub przestępstwa skarbowe skazanym, którzy byli uprzednio skazani na taką karę. Po dziesięciu miesiącach stosowania ww. ustawy został powiększony krąg osób, wobec których mógł być stosowany SDE. Mocą ustawy z 21 maja 2010 r.²³ zezwolenie na odbycie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w SDE mógł otrzymać skazany na karę nieprzekraczającą roku. Ponadto potencjalny krąg osób, które mogły skorzystać z zezwolenia, o którym mowa, został pomniejszony tylko o skazanych w warunkach określonych w art. 64 § 2 k.k. (art. 6 ust. 3 ustawy), a nie wszystkich skazanych, którzy uprzednio byli skazani na taką karę. Po dłuższym okresie, tj. po upływie dziesięciu lat nastąpiło dalsze zwiększanie wymiaru kary pozbawienia wolności, która może być odbyta w SDE. Zgodnie z art. 15 Ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw²⁴ zostały wprowadzone zmiany w art. 43 § 1a Ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy²⁵ polegające na możliwości

²³ Ustawa z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r., Nr 101, poz. 647).

²⁴ Dz.U. z 2020 r., poz. 568.

²⁵ Ibidem.

udzielenia skazanemu zgody na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, jeżeli wobec niego orzeczona kara wynosi do roku i 6 miesięcy. Ten pomysł nie był nowy²⁶, wszedł w życie kiedy pojemność systemu dozoru elektronicznego wynosiła 6000 miejsc i była wykorzystana na dzień 31 stycznia 2020 r. w 78,5%²⁷.

Działania mające na celu zwiększenie liczby kandydatów do SDE nie ograniczały się tylko do wydłużania wymiaru orzeczonej kary pozbawienia wolności, która umożliwiała ubieganie się przez więźnia o zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE. W toku wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w SDE na podstawie zaobserwowanych barier hamujących dopływ więźniów do odbywania kary w SDE ustawodawca:

- znosi ponoszenie kosztów postępowania wykonawczego związanego z wykonywaniem kary pozbawienia wolności w SDE (uchylenie art. 9)²⁸,
- zezwoli na możliwość korzystania z warunkowego zwolnienia za wyjątkiem skazanych, którzy w SDE odbywają zastępczą karę pozbawienia wolności (dodany art. 33a)²⁹,
- zezwoli na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE skazanym, którzy nie rozpoczęli wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładzie karnym.

Na uwagę zasługują dwie zmiany w pierwotnej wersji ustawy, a mianowicie zniesienie zgody skazanych na udzielenie im zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (art. 6 ust. 1, art. 38, art. 39 ustawy z 7 września 2007 r.) oraz zniesienie zakazu stosowania art. 87 tej ustawy. Rezygnacja ustawodawcy ze zgody skazanego na odbywanie kary w SDE, zdaniem Barbary Stańdo-Kaweckiej, świadczy o determinacji w dążeniu do zwiększenia liczby skazanych dozorowanych elektronicznie³⁰. Nieuwzględnienie woli skazanego

²⁶ Znalazł się w pakiecie zmian obejmujących k.k.w. dołączonym do nowelizacji k.k. Chodzi o nowelę, którą w czerwcu 2019 r. Prezydent skierował do Trybunału Konstytucyjnego, por. „Koronawirus zwiększy liczbę dozorów elektronicznych – MS proponuje zmiany, <https://www.prawo.pl/prawnicy-sady/wiecej-dozorow-elektronicznych-zamiast-wiezienia-epidemia,498902.html> (dostęp: 29.09.2021).

²⁷ http://dozorelektroniczny.gov.pl/sde/wp-content/uploads/_POL_Informator.pdf (dostęp: 27.09.2021).

²⁸ Ustawa z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r. Nr 101, poz. 647).

²⁹ Ustawa z dnia 25 maja 2012 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2012 r., poz. 692).

³⁰ B. Stańdo-Kawecka, *Dozór elektroniczny – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86, s. 3.

przy kierowaniu go do odbywania kary w ramach „rozluźnionej” izolacji dozorowanej tylko elektronicznie jest niehumanitarne. Skazany może przewidywać, że egzystowanie w warunkach tego rodzaju izolacji penitencjarnej może go narazić na „pokusę” samouwolnienia się, za które grozi kara kryminalna. Dążenie do wolności jest cechą właściwą każdemu człowiekowi, lecz pozbawienie jej przez prawo nie może stwarzać warunków, aby skazany mógł odzyskać ją w sposób nielegalny. Derogacja przepisu zawartego w art. 87 ustawy z 7 września 2007 r. wydaje się być nieuzasadniona. Skazani z taką przeszłością, o której mowa w tym artykule, nie gwarantują prawidłowego funkcjonowania w izolacji penitencjarnej kontrolowanej elektronicznie.

Kształtowanie się modelu wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE już w początkowej fazie koncentrowało się na przesłankach formalnych, jak i merytorycznych, które stanowiły przesłanki udzielenia przez sąd penitencjarny zezwolenia na odbywanie przez skazanego kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego. Te pierwsze były bardziej dostrzegane „Odnosi się wrażenie – pisał Stefan Lelental, że spełnienie przesłanki formalnej (nieprzekraczająca roku zasadnicza lub zastępcza kara pozbawienia wolności) stanowi warunek nie tylko konieczny, lecz wystarczający do udzielenia skazanemu zezwolenia na odbycie kary w SDE, a tak oczywiście nie jest”³¹. Już w ustawie z 25 maja 2012 r.³² ustawodawca stanowi, że sąd penitencjarny może zezwolić na odbycie kary pozbawienia wolności w SDE, jeżeli zostaną łącznie spełnione wszystkie przesłanki wymienione w art. 6 ust.1 tego przepisu.

Pierwszy etap kształtowania się modelu wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego został zakończony uchynieniem ustawy z 7 września 2007 r. ustawą z 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³³. Z dniem 1 lipca 2015 r., tj. od czasu obowiązywania ww. ustawy, wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE przestało być orzekane. Stosowanie jej zostało przywrócone ustawą z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy Kodeks karny wykonawczy³⁴, która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r. Przerwa w orzekaniu wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE trwała 10 miesięcy i 2 tygodnie. Przywrócenie tej instytucji do porządku prawnego nastąpiło

³¹ S. Lelental, *Zakres podmiotowy...*, s. 166.

³² Dz.U. z 2012 r., poz. 692.

³³ Dz.U. z 2015 r., poz. 396.

³⁴ Dz.U. z 2016 r., poz. 428.

na podstawie norm Kodeksu karnego wykonawczego zawartych w Rozdziale VIIa, ponieważ ustawa epizodyczna, tj. ustawa z 7 września 2007 r. została już wcześniej uchylona. Tu rozpoczyna się drugi etap kształtowania modelu wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego na podstawie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego, który jest naznaczony pewnego rodzaju paradoksami. Jednym z nich jest pomniejszenie pojemności SDE z 15 000 do 6000 miejsc, z równoczesnym poszerzeniem zakresu podmiotowego wykonywania kary pozbawienia wolności w tym systemie, ponieważ od 1 kwietnia 2020 r. zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności mogą otrzymywać skazani na karę pozbawienia wolności orzeczoną w wymiarze do roku i 6 miesięcy³⁵. Wcześniej mogli się oni ubiegać o odbycie kary pozbawienia wolności w tym systemie, jeśli kara (suma kar) pozbawienia wolności nie przekraczała roku. Zwiększenie liczby potencjalnych kandydatów do SDE bez powiększenia jego pojemności wydaje się być nielogiczne. W nowym modelu wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego na podstawie przepisów Kodeksu karnego wykonawczego zabrało dwóch ważnych uregulowań prawnych dotyczących: wyrażenia wprost zgody skazanego na odbywanie kary w SDE oraz diagnozy określającej zdolność funkcjonowania skazanego w warunkach izolacji dozorowanej przez monitoring elektroniczny.

IV. Wpływ wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego na rozmiary populacji więziennej i warunki jej odbywania

Na podstawie określonych w ustawie (art. 431a k.k.w.) warunków sąd penitencjarny może udzielić skazanemu zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego. „Zgodnie z supozycją ustawodawcy system dozoru elektronicznego został uznany jako jeden z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności polegający na kontrolowaniu zachowań skazanego

³⁵ Art.15 ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568, t.j. z późn. zm.).

przebywającego poza zakładem karnym”³⁶. Natomiast Grzegorz Wiciński wyraża pogląd, że skoro ustawodawca w art. 2 ustawy z 7 marca 2007 r. przyjął, iż na gruncie tej ustawy mamy do czynienia z jednym z systemów wykonywania kary pozbawienia wolności, tym samym usytuował dozór elektroniczny jako czwarty, w rozumieniu art. 81 k.k.w., system wykonywania kary pozbawienia wolności – po programowanego oddziaływania, terapeutycznym i zwykłym³⁷. Szkoda, że ustawodawca nie uregulował tego problemu przez uzupełnienie art. 81 k.k.w. poprzez dodanie pkt. 4 o treści „dozoru elektronicznego” przy okazji nowelizacji ustawodawstwa karnego ustawą z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz Kodeks karny wykonawczy³⁸. Tą drogą uniknęłoby się dyskusji i wątpliwości, czy kara wykonywana w systemie dozoru elektronicznego jest faktycznie pozbawieniem wolności, czy nie, bowiem na przykład Kamil Mamak stwierdza, że kara wykonywana w systemie dozoru elektronicznego nie jest faktycznym pozbawieniem wolności, a osoba odbywająca w nim karę nie może odpowiadać za przestępstwo określone w art. 242 § 1 k.k.³⁹.

Potencjalnymi adresatami wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego są aktualnie skazani za drobne przestępstwa na kary krótkoterminowe do roku i 6 miesięcy⁴⁰, skazani na zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwa skarbowe lub karę pozbawienia wolności orzeczoną w warunkach, o których mowa w art. 37b k.k. lub art. 87 k.k. Skazanym tym sąd penitencjarny może zezwolić na odbywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego, jeżeli ponadto spełniają warunki, o których mowa w art. 43la1 pkt. 1-5 k.k.w. Potencjalnymi kandydatami do systemu dozoru elektronicznego w latach 2009-2020 były osoby pozbawione wolności, które łącznie spełniały przesłanki formalne i materialne przewidziane w k.k.w. Tylko część z nich otrzymało zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego.

³⁶ W. Kotarski, B. Kurzempa, *Dozór elektroniczny – zarys problematyki*, „Probacja” 2009, nr 2, s. 72.

³⁷ G. Wiciński, *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2010, nr 67-68, s. 43.

³⁸ Dz.U. z 2016 r., poz. 428.

³⁹ K. Mamak, *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1kk)*, „Czasopismo prawa karnego i nauk penalnych” 2017, z. 3, s. 38.

⁴⁰ Zgodnie z art. 15 Ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568, t.j. z późn.zm.).

Tabela 1. Potencjalni kandydaci do odbywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego i odbywający karę w tym systemie w latach 2010-2020. Stan na 31.12.

Lata	Populacja skazanych na karę pozbawienia wolności	Potencjalni kandydaci do SDE		Odbywający karę w SDE	
	N	n	%	N	WD
2010	71 867	21 851	30,4	423	100
2011	72 692	22 100	30,4	1911	451,8
2012	75 873	23 649	31,2	4782	1130,5
2013	71 073	20 011	28,2	4864	1149,9
2014	69 691	20 109	28,9	4650	1099,3
2015	65 337	18 409	28,2	3175	750,6
2016	69 766	18 242	26,1	3960	936,2
2017	65 322	18 130	27,8	4709	1113,2
2018	63 583	17 480	27,5	4853	1147,3
2019	64 076	20 025	31,3	4773	1128,4
2020	57 849	22 995	39,8	5768	1363,6

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

W latach 2010-2020 średniorocznie 20 273 (30,2%) skazanych na zasadniczą i zastępczą karę pozbawienia wolności było potencjalnymi kandydatami do odbywania kary pozbawienia wolności w SDE, uwzględniając tylko jedną przesłankę uzyskania zezwolenia przez sąd penitencjarny na ten sposób wykonywania kary pozbawienia wolności określoną w art.43 la § 1 pkt. 1 k.k.w. Ustalenie rzeczywistej liczby potencjalnych kandydatów do tego systemu jest trudne, bowiem bez badań empirycznych trudno oszacować, w jakim stopniu przesłanki wymienione w art. 43la § 1 pkt. 2-5 k.k.w. miały wpływ na liczbę skazanych, których można było skierować do SDE. Trudno również znaleźć w literaturze przedmiotu informację na ten temat. Taka informacja byłaby interesująca i ważna w celu określenia pojemności SDE. Od czasu projektowania ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności do dziś pojemność tego systemu ulegała zmianom. Początkowo planowano pojemność SDE na 20 000 miejsc (projekt Sojuszu Lewicy Demokratycznej), później przyjęto docelową pojemność do 15 000 miejsc, aby osiągnąć wartość 6000 miejsc, a w 2021 r. powiększyć ją do 8000. Kształtowanie pojemności

SDE miało charakter niekonsekwentny, bowiem z jednej strony dążono do tego, aby coraz więcej skazanych w nim odbywało karę „rozciągając” przesłanki formalne ubiegania się o zezwolenie na odbywanie kary w SDE poprzez wydłużanie orzeczonej kary pozbawienia wolności od pół roku do roku i sześciu miesięcy; z drugiej strony pomniejszyło się pojemność tego systemu z 15 000 do 6000 miejsc. Możliwość wykonywania kary pozbawienia wolności poza murami więziennymi w systemie dozoru elektronicznego powinno mieć wpływ na zwalnianie miejsc w zakładach karnych i pomniejszanie rozmiarów populacji więziennej. W związku z powyższym rodzą się następujące pytania, na które warto odpowiedzieć:

- w jakim stopniu wykonywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w SDE miało wpływ na redukcję populacji więziennej?
- czy w czasie stosowania SDE w celu wykonywania kary pobawienia wolności poza zakładem karnym następuje spadek wykonywanych krótkoterminowych kar pozbawienia wolności?
- czy i w jakim stopniu zmieniają się warunki odbywania kary pozbawienia w więzieniu w okresie wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym?
- czy i w jakim stopniu wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE miało wpływ na rozmiary ruchu skazanych w zakładzie karnym (tj. przyjęcia i zwolnienia)?

Z tabeli 2 i 3a i 3b wynika, że wprowadzenie możliwości wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego miało wpływ na dynamikę populacji więziennej w latach 2009-2020. W tym przedziale czasowym następuje tendencja spadkowa populacji więziennej niezależnie od tego, czy kara pozbawienia wolności była wykonywana w zakładzie karnym, czy poza jego terenem. Jednak daje się zauważyć, że tendencja ta miała większe rozmiary i dynamikę w sytuacji, gdy część skazanych odbywała karę pozbawienia wolności poza więzieniem w systemie dozoru elektronicznego, niż gdy wszyscy skazani odbywali karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym. W pierwszym przypadku średnioroczne tempo spadku wynosiło 6,2%, w drugim 1,8%. Należy podkreślić, że na spadek populacji więziennej wpływ mogło mieć wiele innych czynników, m.in. polityka karna, zmniejszenie się rozmiarów przestępczości itd. Odsetek osób, które odbywały karę pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego, miał tendencję wzrostową (tabela 3a).

Tabela 2. Dynamika populacji więziennej w latach 2010-2020 bez i z uwzględnieniem skazanych odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego. Stan na 31.12.

Lata	Populacja więzienna	WD	Populacja więzienna + SDE	WD
2010	80 522	100	80 945	100
2011	81 179	100,82	83 090	102,65
2012	83 987	104,30	88 769	109,67
2013	78 832	97,90	83 696	103,40
2014	77 197	95,87	81 887	101,16
2015	70 688	87,79	73 863	91,25
2016	71 402	88,67	75 362	93,10
2017	73 639	91,45	78 348	96,79
2018	72 045	89,47	76 898	95,00
2019	74 010	91,91	78 783	97,33
2020	67 838	84,25	73 606	90,93

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Tabela 3a. Udział skazanych odbywających karę pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w populacji więziennej w latach 2010-2020. Stan na 31.12.

Lata	Populacja więzienna+SDE	Populacja w SDE	%
2010	80 945	423	0,52
2011	83 090	1911	2,30
2012	88 769	4782	5,39
2013	83 696	4864	5,81
2014	81 887	4650	5,68
2015	73 863	3175	4,30
2016	75 362	3960	5,25
2017	78 348	4709	6,01
2018	76 898	4853	6,31
2019	78 783	4773	6,06
2020	73 606	5768	7,84

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Tabela 3b. Udział odbywających karę pozbawienia wolności w SDE w populacji skazanych na karę pozbawienia wolności. Stan na 31.12.

Lata	Populacja więzienna + SDE	Populacja w SDE	%
2010	72 290	423	0,59
2011	74 603	1911	2,56
2012	81 439	4782	5,87
2013	76 459	4864	6,36
2014	74 381	4650	6,25
2015	68 512	3175	4,63
2016	73 726	3960	5,37
2017	70 031	4709	6,72
2018	68 436	4853	7,09
2019	69 584	4773	6,86
2020	64 256	5768	8,98
2021.01	65 168	6505	9,98
2021.02	66 770	6399	9,58
2021.03	68 271	6812	9,98
2021.04	68 725	7096	10,33
2021.05	68 952	7169	10,40
2021.06	69286	7167	10,34
2021.07	69686	7170	10,29
2021.08	69185	6838	9,88
2021.09	68714	6854	9,97

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE miało wpływ na wielkość populacji więziennej w latach 2010-2020, dzięki czemu średniorocznie w zakładach karnych przebywało o 3991,6 osób mniej. Nie są to duże wartości, być może nie satysfakcjonują projektodawców ustaw o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w SDE, lecz nie były obojętne dla pomniejszenia populacji więziennej, a także poprawy warunków odbywania kary przez osoby pozbawione wolności. To zagadnienie przybliżają wyniki zestawione w tabeli 4 i 5.

Z tabeli 4 wynika, że w latach 2010-2020, gdy część skazanych na karę pozbawienia wolności odbywała karę poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, w populacji więziennej nie istniało

przeludnienie, bowiem w ww. latach zaludnienie zakładów karnych nie przekraczało wartości 100, a osiągało wartość pomiędzy 96,8 a 83,3, czyli był to stan niedoludnienia zakładów karnych. Osoby pozbawione wolności w związku z tym korzystały z powierzchni mieszkalnej powyżej 3 m², czyli powyżej normy, którą im zabezpieczał art. 110 § 2 k.k.w. Gdyby założyć hipotetycznie, że system penitencjarny funkcjonowałby bez instytucji wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego, wówczas tylko w jednym roku 2012 zakłady karne byłyby przeludnione w 104%, a skazani egzystowaliby na powierzchni mieszkalnej poniżej normy, tj. na powierzchni 2,89 m² (tabela 5).

Tabela 4. Zaludnienie więzień w latach 2010-2020, tj. w okresie, w którym funkcjonowała instytucja wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego. Stan na 31.12.

Lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Faktyczna pojemność jednostek penitencjarnych	84 852	85 911	86 729	86 893	83 872	83 377	83 273	83 410	80 365	80 982	81 457
Populacja więzienna	80 522	81 543	83 987	78 832	75 457	69 204	71 402	73 639	72 045	74 010	67 838
% zaludnienia	96,6	95,8	98,2	91,8	90	83	86,7	89,1	90,5	82,2	83,28
Powierzchnia na jednego więźnia w m ²	3,16	3,16	3,10	3,31	3,33	3,61	3,50	3,40	3,35	3,28	3,60

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Tabela 5. Hipotetyczne zaludnienie więzień w latach 2010-2019, tj. w okresie, gdyby nie funkcjonowała instytucja wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (bez 2009 r.). Stan na 31.12.

Lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Faktyczna pojemność jednostek penitencjarnych	84 852	85 911	86 729	86 893	83 872	83 377	83 273	83 410	80 365	80 982	81 457
Populacja więzienna	80 945	83 454	88 769	83 696	80 147	72 379	75 362	78 348	76 998	78 783	73 606
% zaludnienia	95,40	95,8	98,2	91,8	90	83	86,7	89,1	90,5	82,2	83,28
Powierzchnia na jednego więźnia w m ²	3,14	3,09	2,93	3,11	3,14	3,46	3,31	3,19	3,13	3,08	3,32

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Z powyższej analizy wynika, że wprowadzenie do systemu penitencjarnego SDE nie miało wpływu na ograniczenie przeludnienia więziennego. Z pewnością poprawiało warunki odbywania kary pozbawienia wolności, ponieważ osoby pozbawione wolności mogły korzystać z powierzchni mieszkalnej celi więziennej powyżej normy, którą im zapewnia k.k.w. Zwiększenie pojemności SDE, a w szczególności jego zapełnianie, z pewnością jest właściwą drogą do zwiększenia powierzchni celi mieszkalnej przypadającej na 1 osobę w zakładzie karnym co najmniej do 4m², którą postuluje CPT polskiemu rządowi już od 1996 r.

Rodzi się intrygujące pytanie: gdyby założyć, że pojemność SDE wynosiłaby od 2010 r. 15 000 miejsc lub 20 000 miejsc i byłaby w pełni wykorzystana, to jak kształtowałyby się rozmiary populacji więziennej oraz z jakiej powierzchni celi mieszkalnej mogliby korzystać pozbawieni wolności?

Analiza danych statystycznych zawartych w tabeli 6 i 7 przybliży odpowiedź na zadane powyżej pytania, czy m.in. przy pomocy wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w SDE można przeciwdziałać przeludnieniu więziennemu? Takie pytanie rodziło się wówczas, gdy temu sposobowi wykonywania kary pozbawienia wolności przypisywano ogromną moc sprawczą w zapobieganiu przeludnieniu więziennemu, w czasie gdy w polskich zakładach karnych na początku XXI wieku pojawiło się długoterminowe przeludnienie więzienne.

Tabela 6. Hipotetyczne zaludnienie zakładów karnych w latach 2010-2019, gdyby w systemie elektronicznego dozoru odbywało karę 15 000 skazanych. Stan na 31.12.

Lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
pojemność oddziałów mieszkalnych	84 852	85 911	86 729	86 893	83 872	83 377	83 273	83 410	80 365	80 982	81 457
populacja więzienna	65 945	68 454	73 769	68 696	65 147	57 379	60 362	63 348	61 988	63 783	58 606
% zaludnienia	77,72	79,68	85,06	79,06	77,67	68,82	72,49	75,95	77,13	78,76	71,95
powierzchnia na jednego więźnia w m ²	3,86	3,77	3,53	3,79	3,86	4,36	4,14	3,95	3,89	3,81	4,17

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Tabela 7. Hipotetyczne zaludnienie zakładów karnych w latach 2010-2019, gdyby w systemie elektronicznego dozoru odbywało karę 20 000 skazanych. Stan na 31.12.

Lata	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
pojemność oddziałów mieszkalnych	84852	85911	86729	86893	83872	83377	83273	83410	80365	80982	81457
populacja więzienna	60945	63454	68769	63696	60147	52379	55362	58348	56998	58783	53606
% zaludnienia	71,83	73,86	79,29	73,30	71,71	62,82	66,48	69,95	70,92	72,59	65,81
powierzchnia na jednego więźnia w m ²	4,18	4,06	3,78	4,09	4,18	4,78	4,51	4,29	4,23	4,13	4,56

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

Tabela 6 obrazuje dane statystyczne, które by się pojawiły w latach 2010-2020, gdyby w tych latach pojemność systemu SDE wynosiła 15 000 miejsc i była w pełni wykorzystana. W tej sytuacji w zakładach karnych zostałyby zwolnione 15 000 miejsc przez skazanych na kary krótkoterminowe, którzy byłiby skierowani do odbywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego. W tej sytuacji zakłady karne byłyby niedoludnione, a skazani odbywający w nich karę korzystaliby z powierzchni mieszkalnej blisko 4 m². W sytuacji gdyby

powiększyć pojemność SDE do 20 000 miejsc, wówczas następowaloby dalsze zmniejszenie zaludnienia zakładów karnych, skazani we wszystkich badanych latach, za wyjątkiem 2012 r., korzystaliby z powierzchni mieszkalnej celi, jaką postuluje CPT, tj. 4 m² na osobę. Problemem pozostaje odpowiedź na pytanie: czy w populacji więziennej grupa skazanych na kary krótkoterminowe będzie spełniała łącznie warunki, o których mowa w art. 431a i art. 431b k.k.w., na podstawie których sąd penitencjarny mógłby udzielić skazanym zezwolenia na odbywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego. Z danych statystycznych za lata 2009-2019 wynika, że zakres podmiotowy potencjalnych kandydatów do SDE był zabezpieczony, bowiem w ww. latach tym systemem średnio rocznie mogło być objętych 21 549 skazanych na kary krótkoterminowe (zasadnicze i zastępcze). Z dniem 31 grudnia 2020 r. liczba ta była powiększona o 2894 osób na podstawie art. 15 ustawy z 31 marca 2020 r.⁴¹. Jedyne przesłanki materialne mogłyby ograniczyć liczbę osób, które mogły być skierowane do SDE. W rzeczywistości, pomimo iż pojemność SDE wynosiła 15 000 miejsc, tylko w niewielkim stopniu została wykorzystana jego pojemność. Na dzień 31 lipca 2017 r. zaludnienie tego systemu wynosiło 4435 osób, liczba wolnych miejsc wynosiła 10 565, a jego pojemność była wykorzystana w 29,6%⁴². Później pojemność SDE została pomniejszona do 6000 miejsc, i tak na dzień 31 stycznia 2020 r. odbywało karę 4710 skazanych, wolnych było 1290 miejsc, wykorzystanie pojemności systemu wynosiło 78,5%⁴³.

Odpowiedź na pytanie, czy wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE miało wpływ na redukcję populacji więziennej skazanych na kary krótkoterminowe znajduje się w tabeli 8.

⁴¹ Dz.U. z 2020 r., poz. 568.

⁴² R. Pelewicz, *Czynniki normatywne utrudniające efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego na tle ostatnich nowelizacji*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 95, s. 133.

⁴³ Wykorzystanie SDE w stosunku do jego możliwości. Dane z 31.01.2020 r., http://dozorelektroniczny.gov.pl/sde/wp-content/uploads/_POL_Informator.pdf (dostęp: 27.09.2020).

Tabela 8. Dynamika populacji więziennej, w tym skazanych na karę w wymiarze do roku oraz zastępczą karę pozbawienia wolności latach 2009-2019. Stan na 31.12

Lata	Skazani na karę pozbawienia wolności		Skazani na karę do roku		Skazani na zastępczą karę pozbawienia wolności		Razem rubryka 3+4	
	N	WD	N	WD	N	WD	N	WD
2010	71 867	100	19 651	100	3542	100	23 193	100
2011	72 692	101,15	20 076	102,16	3432	96,89	23 508	101,36
2012	75 873	105,57	21 135	107,55	4037	113,98	25 172	108,53
2013	71 073	98,90	19 296	98,19	2377	67,11	21 673	93,45
2014	69 691	96,97	19 081	97,10	2681	75,69	21 762	93,83
2015	65 337	90,91	17 288	87,98	2702	76,28	19 990	86,19
2016	69 766	97,08	16 585	84,40	3259	92,01	19 844	85,56
2017	65 322	90,89	15 489	78,82	4246	119,88	19 735	85,09
2018	63 583	88,47	14 264	72,59	4803	135,60	19 067	82,21
2019	64 076	89,16	14 854	75,59	6693	188,96	21 547	92,90
2020	57 849	80,49	18 265	92,95	6178	174,42	24 443	105,39

Źródło: Roczna Informacja Statystyczna CZSW MS. Obliczenia własne.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że do walorów wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE należy nie tylko redukcja populacji więziennej, lecz także redukcja negatywnych psychospołecznych skutków izolacji więziennej oraz obniżenie kosztów wykonywania kary pozbawienia wolności. Należałoby również wymienić koszty związane z przyjęciem i zwalnianiem skazanych odbywających kary krótkoterminowe. W latach 2009-2020 z zakładów karnych zostało zwolnionych w następstwie końca kary, warunkowego zwolnienia, uiszczenia grzywny, przerwy w karze, zwolnienia na mocy decyzji organu prowadzącego postępowanie i innych przyczyn 818 085 osób pozbawionych wolności, w tym okresie 105 729 osób ukończyło karę w SDE. W ten sposób liczba skazanych zwalnianych z zakładów karnych została pomniejszona o 12,9%.

Podsumowanie i wnioski końcowe

Koncepcja wprowadzenia do systemu penitencjarnego w Polsce możliwości wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego pojawiła się w okresie, gdy system więzienny był przeciążony nadmierną populacją osób pozbawionych wolności. Skutkowało to przeludnieniem więziennym z jego negatywnymi skutkami. Bezpośrednim impulsem do wprowadzenia alternatywnego sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE były negatywne oceny różnych instytucji krajowych i europejskich, które zwracały uwagę na naruszenie prawa więźniów do minimalnej powierzchni celi mieszkalnej w przeludnionych więzieniach. Polska nie skorzystała z zaleceń Rekomendacji nr R(99)22 z 30 września 1999 r., która postulowała zastosowanie dozoru elektronicznego jako jednego ze sposobów redukcji populacji więziennej i zapobiegania przeludnieniu. Inicjatywa wprowadzenia SDE jako narzędzia redukcji populacji więziennej była spóźniona. Długotrwałe przeludnienie zakładów karnych w Polsce rozpoczęło się w 2000 r. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego zostało usankcjonowane ustawą z 7 września 2007 r., która zaczęła obowiązywać od 1 września 2009 r. Projektowana docelowa pojemność SDE 15 000 miejsc nigdy nie została wykorzystana, lecz tylko około 30% tej pojemności. Zmniejszona pojemność SDE również nie została wykorzystana w pełni. W latach 2009-2019 model wykonywania kary pozbawienia wolności był modyfikowany w ten sposób, aby motywować więźniów do wyboru tego rodzaju sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności. Szczególną uwagę zwraca wydłużanie formalnej przesłanki udzielania zezwolenia na wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE z 6 miesięcy w 2007 r. do 12 miesięcy w 2010 r. i aż do 18 miesięcy w 2020 r. wymiaru kary pozbawienia wolności. Biorąc pod uwagę tylko tę przesłankę, liczba potencjalnych kandydatów do SDE była duża, a od 2020 r. wyraźnie wzrosła. Temu pozytywnemu procesowi towarzyszyło zjawisko drastycznej redukcji pojemności SDE, co mogło zablokować powiększanie populacji osób kierowanych z tradycyjnego sposobu wykonywania kary pozbawienia wolności w zakładach karnych do SDE.

Pomysł wykorzystania systemu dozoru elektronicznego do wykonywania kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego służył rozwiązaniu problemu przeludnienia więziennego, które pojawiło się w systemie penitencjarnym w Polsce w 2000 r. Nie zrodził się on z potrzeby zastępowania kar izolacyjnych sankcjami alternatywnymi, lecz z pilnej potrzeby redukcji

populacji więziennej. Oczekiwania wobec tej instytucji były ogromne, znajduje to wyraz w projektowanych pojemnościach SDE sięgające 15 000-20 000 miejsc. Z analizy danych statystycznych wynika, że wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE nie miało wpływu na wyeliminowanie przeładnienia więziennego. Miało wpływ na polepszenie warunków egzystencji w tradycyjnym więzieniu, ponieważ skazani korzystali z większej powierzchni celi mieszkalnej, bowiem w każdym roku analizowanego okresu korzystali z powierzchni mieszkalnej powyżej 3 m², średnio 3,35 m². Gdyby założyć, że pojemność SDE wyniosłaby 15 000 miejsc i była wypełniona, to wówczas wzrosłaby powierzchnia celi mieszkalnej na 1 osobę do 3,90 m², tylko w 2015 r. i 2016 r. przekroczyłaby 4 m² (4,36 i 4,14 m²). Przy hipotetycznym założeniu, że w SDE odbywałoby karę pozbawienia wolności 20 000 skazanych, wówczas zakłady karne w Polsce byłyby zaludnione w około 70%, a skazani mogliby egzystować na powierzchni 4,25 m², czyli powierzchni mieszkalnej postulowanej w raportach CPT kierowanych do rządu polskiego.

Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego miało wpływ na tendencję spadkową populacji więziennej w latach 2010-2020, największą w grupie skazanych na zasadniczą karę pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku. Jest to dowodem na to, że wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE pomniejszało rozmiary populacji skazanych odbywających karę w zakładzie karnym.

Pojemność SDE nigdy w latach 2009-2020 nie była wykorzystana w pełni.

Nierozwiązanym problemem pozostała odpowiedź na pytanie, jaka pojemność systemu SDE byłaby optymalna? Na pewno nie 20 000 miejsc, prawdopodobnie również nie 15 000 miejsc. W Polsce SDE funkcjonuje już 11 lat, wielkość populacji, która otrzymywała zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności do 2019 r., nie przekraczała 5000 osób, dopiero tendencja wzrostowa nastąpiła w czasie pandemii, bowiem w 2021 r. zwiększono pojemność SDE do 8000 miejsc. Jakie więc bariery ograniczały dostęp skazanych do tego systemu? Według danych statystycznych cytowanych przez K. Daniel wynika, że w latach 2011-2017 złożono 200 761 wniosków o udzielenie zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w SDE, sąd penitencjarny pozytywnie rozpatrzył jedynie 34,6%⁴⁴. Nie wiadomo, jakimi przesłankami kierował się sąd przy podejmowaniu negatywnych decyzji. Jest to więc obszar do zbadania. Nie wiadomo, w jakim stopniu warunki

⁴⁴ K. Daniel, *System dozoru elektronicznego w Polsce-praktyka stosowania*, „Security, Economy & Law” 2019, nr 1, s. 22.

wymienione w art. 43 la pkt. 2-3 k.k.w. miały wpływ na ograniczanie populacji, która mogła uzyskać zezwolenie na odbywanie kary pozbawienia wolności w SDE. Podsumowując, należy stwierdzić, że wprowadzenie do polskiego systemu penitencjarnego instytucji zezwalającej na wykonywanie kary pozbawienia wolności poza teren zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego nie miała wpływu na likwidację przeludnienia więziennego. Została wprowadzona do praktyki zbyt późno, w czasie gdy przeludnienie więzienne w polskim systemie penitencjarnym dobiegało końca. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE miało wpływ na zmniejszenie populacji odbywających karę pozbawienia w tradycyjnym więzieniu, m.in. o taką liczbę osób, która odbywała karę pozbawienia wolności w SDE. Tą drogą został pomniejszony współczynnik prizonizacji w poszczególnych latach badanego okresu. Wykonywanie kary pozbawienia wolności w SDE nie posiada potencjału redukcji populacji więziennej do rozmiarów przybliżonych do średniej państw Rady Europy bez względu na jego pojemność, która była przedmiotem rozważań w tym opracowaniu. Gdyby wykorzystać w pełni pojemność systemu dozoru elektronicznego, tj. o pojemności 15 000 miejsc, to na koniec 2020 r. współczynnik prizonizacji wynosiłby 139,2; gdyby jego pojemność powiększyć do 20 000 miejsc to współczynnik prizonizacji wyniósłby 126 i byłby bliski średniego współczynnika prizonizacji dla państw Rady Europy, który w 2020 r. wynosił 124⁴⁵. Aby tę wartość osiągnąć w polskich warunkach, należałoby zredukować populację więzienną do 48 000, wówczas współczynnik prizonizacji wyniósłby 126,4. Tą drogą, tj. przy pomocy SDE, osiągnięcie tak dużej redukcji populacji więziennej nie jest możliwe. Wymiar sprawiedliwości otrzymał narzędzie redukcji populacji więziennej, lecz go w sposób racjonalny nie wykorzystał. Pozostawała ogromna przepaść pomiędzy niezagospodarowaną pojemnością SDE a liczbą potencjalnych kandydatów do tego systemu.

Wykonywanie kary pozbawienia wolności poza terenem zakładu karnego w systemie dozoru elektronicznego jest instytucją pożyteczną, służyć może ograniczaniu rozmiarów populacji więziennej, kształtowaniu bardziej komfortowych (humanitarnych) warunków odbywania kary pozbawienia wolności na powierzchni celi mieszkalnej większej niż 3 m². Nie rozwiąże jednak problemu redukcji populacji więziennej i ukształtowania jej do rozmiarów zbliżonych do średnich wartości, które występują w państwach Rady Europy.

⁴⁵ Council of Europe Annual Penal Statistics-SPACE I, Survey, Strasbourg, <https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-publishes-annual-penal-statistics-survey> (dostęp: 1.09.2021).

Bibliografia

- Baranowska K., Turczak A., *Dozór elektroniczny dla bezwzględnej kary pozbawienia wolności*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego, Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2015.
- Daniel K., *System dozoru elektronicznego w Polsce-praktyka stosowania*, „Security, Economy & Law” 2019, nr 1, s. 16-34.
- Dziubińska A., *System dozoru elektronicznego w świetle przepisów prawa, danych statystycznych oraz raportu Najwyższej Izby Kontroli*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 87.
- Kotarski W., Kurzempa B., *Dozór elektroniczny – zarys problematyki*, „Probacja” 2009, nr 2.
- Krajewski K., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego a rozmiary populacji więziennej w Polsce*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
- Lelental S., *Zakres podmiotowy i koszty stosowania dozoru elektronicznego*, [w:] T. Kalisz (red.), *Prawo karne wykonawcze w systemie nauk kryminologicznych. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Leszka Boguni*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2015.
- Mamak K., *Dozór elektroniczny – rozważania na tle kary pozbawienia wolności, kary ograniczenia wolności oraz przestępstwa samouwolnienia (art. 242 § 1 k.k.)*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2017, z. 3.
- Międzynarodowe standardy wykonywania kar*, [w:] opracowanie zbiorowe pod red. T. Szymanowskiego „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2011, nr specjalny, nr 72-73.
- Nawój-Śleszyński A., *Problem przeludnienia więzień w Polsce w świetle Rekomendacji Nr R(99)22 Rady Europy z 30 września 1999 r.*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2013, nr 81.
- Pelewicz R., *Dozór elektroniczny jako środek ograniczenia przeludnienia więzień w aspekcie źródeł prawa międzynarodowego i praw człowieka*, „Probacja” 2013, nr 2.
- Pelewicz R., *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM/Rec (2014)4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z.1.
- Pelewicz R., *Czynniki normatywne utrudniające efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej w systemie dozoru elektronicznego na tle ostatnich nowelizacji*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2017, nr 95.

- Pływaczewski E., Guzik-Makaruk E., Filipkowski W., Jurgielewicz-Delegacz E., *Wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego – możliwości i perspektywy*, [w:] S. Pikulski, W. Cieślak, M. Romańczuk-Grącka (red.), *Przyszłość polskiego prawa karnego, Alternatywne reakcje na przestępstwo*, Pracownia Wydawnicza „ElSet”, Olsztyn 2015.
- Sadło-Nowak A., *System elektronicznego dozoru jako sposób wykonywania kary pozbawienia wolności*, [w:] A. Nawój-Śleszyński, Łuczak J. (red.), *Wybrane problemy indywidualizacji wykonywania kary pozbawienia wolności i środków probacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2017.
- Sielicki D., *Elektroniczne monitorowanie przestępców – nowa alternatywa pozbawienia wolności*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2005, nr 47.
- Stańdo-Kawecka B., *Dozór elektroniczny – uwagi w świetle rekomendacji Rady Europy*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2015, nr 86.
- Śzewczyk M., *Jaka alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności*, [w:] K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga Jubileuszowa z okazji 70. rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Oficyna Wydawnicza a Wolters Kluwer business, Warszawa 2007.
- Wiciński G., *Przerwa w karze pozbawienia wolności wykonywanej w systemie dozoru elektronicznego*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2010, nr 67-68.
- Wzorcowe Reguły Minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące środków alternatywnych wobec pozbawienia wolności. Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/110. Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne dnia 14.12.1990 r.*, „Archiwum Kryminologii” 1994, t. XX.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2020 r., poz.523, z późn.zm.).
- Ustawa z dnia 21 maja 2010 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2010 r. Nr 101, poz. 647).
- Ustawa z dnia 25 maja 2012 r. o zmianie ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (Dz.U. z 2012 r., poz. 692).
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r., poz. 396).
- Ustawa z 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 31.03.2016, poz. 428).
- Ustawa z dnia 31 marca 2020 r., o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r., poz. 568 z późn.zm.)

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 listopada 2009 r. w sprawie trybu postępowania właściwych organów w przypadku, gdy liczba osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych przekroczy w skali kraju ogólną pojemność tych oddziałów (Dz.U. z 2009 r. Nr 202, poz. 1564).

Netografia

<https://www.prawo>

http://dozorelektroniczny.gov.pl/sde/wp-content/uploads/_POL_Informator.pdf

<https://www.coe.int/en/web/portal/-/council-of-europe-publishes-annual-penal-statistics-survey>

<http://orka2.sejm.gov.pl/IZ5.nsf/main/0D313493>

<https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego>

